

Janusz ORŁOWSKI*
Marek SALAMONOWICZ**

DOCHODY NAUCZYCIELI AKADEMICKICH Z PRAW DO UTWORÓW PRACOWNICZYCHI ICH OPODATKOWANIE¹

(Streszczenie)

Znaczną część wynagrodzenia nauczycieli akademickich stanowi honorarium za przeniesienie na uczelnię autorskich praw majątkowych do utworów pracowniczych. W przepisach ustawy – Prawo autorskie wyraźnie wymieniono utwory; zajęcia dydaktyczne także mogą być utworami, gdy mają twórczy i indywidualny charakter. Za korzystanie lub zbycie autorskich praw majątkowych przysługuje honorarium. Jego wyodrębnienie w wynagrodzeniu nauczyciela akademickiego uzasadniają głównie przepisy o podatku dochodowym od osób fizycznych, bo dla takiego rodzaju przychodu przewidziano 50% koszty uzyskania.

W opracowaniu przedstawiono różne podejścia uczelni do kwestii regulacji honorarium. Ukazano też różne modele (otwarty, zamknięty i pośredni) realizacji uprawnień uczelni w stosunku do utworów pracowniczych nauczycieli akademickich, w tym utworów naukowych.

Słowa kluczowe: nauczyciele akademicy; utwór; ochrona prawn-autorska; przychody z praw autorskich; podatek dochodowy od osób fizycznych; koszty uzyskania przychodów

1. Przedmiot opracowania

W niniejszym opracowaniu przedstawiono zagadnienie zakresu uprawnień uczelni w stosunku do utworów pracowniczych tworzonych przez nauczycieli akademickich, w tym w kontekście unormowań kosztów uzyskania przychodów z tytułu

* Dr, Katedra Prawa Finansowego, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie; e-mail: janusz.orlowski@op.pl

** Dr, Katedra Prawa Cywilnego II i Prawa Gospodarczego, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie; e-mail: mareksalamonowicz@wp.pl

¹ Publikacja powstała w ramach projektu pt. *Prawne aspekty ochrony i komercjalizacji własności intelektualnej publicznych szkół wyższych*. „Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji nr DEC – 2012/07/D/HS5/01864”.

korzystania z autorskich praw majątkowych i ich przeniesienia. Opodatkowaniu dochodów z takiego źródła towarzyszą zagadnienia ochrony prawno-autorskiej utworów nauczycieli akademickich, sposobu określania przychodów i związane z tym obowiązki pracodawcy i pracownika. W aktualnych unormowaniach podatku dochodowego dostrzec można w tytułowym zakresie złożoną sferę luzu działania uczelni – czego skutkiem jest w praktyce zróżnicowanie wynagrodzeń nauczycieli akademickich z praw autorskich na różnych uczelniach².

2. Utwory pracownicze nauczycieli akademickich

Status nauczyciela akademickiego zgodnie z art. 108 p.o.s.w. przysługuje pracownikom naukowo-dydaktycznym, dydaktycznym, naukowym oraz dyplomowanym bibliotekarzom, dyplomowanym pracownikom dokumentacji i informacji naukowej³. Sformułowane w przywołanej ustawie katalogi ich obowiązków dotyczą także sfery pracy twórczej⁴.

Nie każdy efekt działalności naukowej lub dydaktycznej nauczyciela akademickiego jest utworem, lecz tylko taki, który spełnia ustawowe kryteria twórczości i indywidualnego charakteru. Dlatego określone wykłady lub opracowania mają charakter utworów, a inne już nie. Szkoła wyższa nie może generalnie „zadekretować”, że na przykład wykład czy recenzja pracy dyplomowej zawsze jest utworem; zasadne jest natomiast określenie okoliczności, kiedy to może być utwór.

² Składniki wynagrodzeń pracowników szkół wyższych są uzależnione od zajmowanych stanowisk, zakresu obowiązków oraz charakteru uczelni (szczególnie zasady obowiązują np. w uczelniach wojskowych i uczelniach służb państwowych – art. 151 ust. 5 i 6 ustawy z 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym, Dz.U. z 2012 r. poz. 572 t.j. ze zm.; dalej: p.o.s.w.).

³ Stanowiska, na jakich mogą być zatrudniani nauczyciele akademicy, są określone w art. 110 p.o.s.w. Por. także: **T. Bakalarz**, *Twórczość pracowników naukowych. Regulacja prawna*, DIFIN, Warszawa 2015, s. 34; **M. Lekston**, *Ciężkie naruszenie podstawowych obowiązków pracowniczych jako przyczyna rozwiązania stosunku pracy z nauczycielem akademickim*, *Studia z zakresu prawa pracy i polityki społecznej* 2012/1, s. 313–334. Por. też art. 112 i 113 p.o.s.w. w zakresie obowiązków nauczycieli akademickich zatrudnianych w uczelniach zawodowych i medycznych oraz dyplomowanych bibliotekarzy a także pracowników informacji naukowej.

⁴ Zob. art. 111 ust. 1–5 P.o.s.w. Por. także **H. Izdebski**, **J. Zieliński**, *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015, s. 338 i nn.; **W. Sanetra**, w: **W. Sanetra**, **M. Wierzbowski** (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Wolters Kluwer 2013, s. 237 i nn.

W art. 1 ust. 2 ustawy z 4 lutego 1994 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych⁵ wskazuje się rozmaite kategorie utworów oraz sposoby ich wyrażenia i utrwalenia. W pracy nauczycieli akademickich (zależnie od charakteru uczelni) wyróżnia się w szczególności utwory wyrażone słowem, symbolami matematycznymi, znakami graficznymi (literackie, publicystyczne, naukowe, kartograficzne, programy komputerowe), plastyczne, fotograficzne, wzornictwa przemysłowego, architektoniczne, muzyczne, sceniczne, audiowizualne⁶.

Zgodnie z art. 1 ust. 2¹ pr. aut. „Ochroną objęty może być wyłącznie sposób wyrażenia; nie są objęte ochroną odkrycia, idee, procedury, metody i zasady działania oraz koncepcje matematyczne”⁷. Wskazane jest, by odpowiedni akt wewnętrzny uczelni określał przykładowy, otwarty katalog wyników pracy twórczej, mogących podlegać ochronie prawn-autorskiej. Istotne znaczenie ma tu podział na utwory pracownicze i niepracownicze, jak też wyróżnienie utworów naukowych, programów komputerowych i utworów audiowizualnych. Podział na utwory dydaktyczne i naukowe jest nieostry i typologiczny, nierozłączny. Utwory naukowe są w przepisach pr. aut. wyszczególnione, a utwory dydaktyczne – nie. Ponadto nie ma podstaw do przesądzenia o „naukowości” utworów w aktach wewnętrznych uczelni⁸. Naukowy charakter utworu jest kwestią jego treści, czyli faktu⁹.

W polskiej doktrynie prawa autorskiego (według Janusza Barty i Ryszarda Markiewicza)

utwory naukowe to takie dzieła ludzkiego intelektu, które stanowią rezultat naukowego procesu poznawczego, a zarazem w swej podstawowej funkcji komunikacyjnej, nie są zorientowane „na siebie” (jak utwory artystyczne), lecz na przedstawienie obiektywnie istniejącej rzeczywistości¹⁰.

⁵ Dz.U. z 2006 r., nr 90, poz. 631 t.j. ze zm.; dalej: pr. aut.

⁶ E. Ferenc-Szydelko, *Przedmiot prawa autorskiego*, w: E. Ferenc-Szydelko (red.), *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2014, s. 23.

⁷ R. Markiewicz, *Zabawy z prawem autorskim*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015, s. 18 i nn.

⁸ Zob. M. Poźniak-Niedzielska, G. Tylec, *Działalność naukowo-dydaktyczna na wyższej uczelni w świetle prawa autorskiego*, Państwo i Prawo 2009/5, s. 33.

⁹ A. Nowicka, *Uprawnienia instytucji naukowych*, w: J. Barta (red.), *System prawa prywatnego*, t. 13, *Prawo autorskie*, C.H. Beck, Warszawa 2013, s. 114; D. Sokołowska, *Pojęcie i postacie utworu naukowego w świetle prawa autorskiego*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 2015/2, s. 84.

¹⁰ J. Barta, R. Markiewicz, *Podmiot prawa autorskiego*, w: J. Barta, M. Czajkowska-Dąbrowska, Z. Cwiakalski, R. Markiewicz, E. Traple, *Komentarz do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, Wolters Kluwer, Warszawa 1995, s. 129; R. Markiewicz, *Ochrona prac naukowych*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej 1990/55, s. 20.

Z kolei Andrzej Chobot zaznacza, że utwór naukowy to opracowanie rezultatów twórczej pracy badawczej¹¹. Toczy się przy tym spór o uznanie utworów dydaktycznych (np. skrypty, podręczniki akademickie) za naukowe¹².

W uchwale z 14 lutego 2012 roku Sąd Najwyższy stwierdził:

Wygłoszenie wykładów, opracowanie i utrwalenie programu zajęć na dany temat z poszczególnych przedmiotów, opracowanie i utrwalenie tematu zadań, sprawdzianów, zaliczeń i egzaminów wraz z ich przeprowadzeniem, dokonanie oceny i recenzji prac pisemnych, jak i dyplomowych i magisterskich wraz z ich promotorstwem

– to nie „utwór dydaktyczny”¹³.

Istotne było to, że uczelnia – oprócz stosunku pracy z profesorem – zawarła odrębną umowę o przeniesienie praw autorskich do takiego utworu. Zdaniem Sądu Najwyższego „[...] jeżeli stworzenie utworu następuje w ramach umowy o pracę, to w stosunku pracy a nie w umowie o przeniesienie praw autorskich majątkowych, zasadza się źródłowa podstawa wynagrodzenia za korzystanie z utworu”¹⁴. Stanowisko to poddano krytyce, bo SN nie w pełni ocenił status utworów naukowych, co do których uczelni przysługuje jedynie prawo pierwszeństwa publikacji. W takiej sytuacji umowa (np. wydawnicza) może i powinna regulować ewentualne przejście autorskich praw majątkowych na pracodawcę. Warto jednak podkreślić pogląd SN, iż utwory dydaktyczne (np. wykład monograficzny) także mogą mieć charakter naukowy¹⁵.

W praktyce uznanie, iż utwór powstał w wyniku wykonywania obowiązków nauczyciela akademickiego, może być złożone. Doktryna i judykatura często odwołują się w tej mierze do tak zwanego „testu polecenia”. Polega on na ustaleniu, czy utwór powstał w wyniku czynności mieszczących się w zakresie obowiązków pracowniczych tak, aby ich zaniechanie można było jednocześnie uznać za ich naruszenie. Dla uznania zaś powstania utworu pracowniczego nie jest konieczny

¹¹ **A. Chobot**, *Regulacja prawna twórczej pracy badawczej w stosunkach pracy*, PWN, Warszawa 1975, s. 130; **P. Stec**, *Uczelnia jako podmiot praw na dobrach niematerialnych*, Państwo i Prawo 2008/1, s. 51.

¹² Zob. **M. Poźniak-Niedzielska**, **G. Tylec**, *op. cit.*, s. 37.

¹³ Uchwała SN z 14 lutego 2012 r., III UZP 4/11, OSNP 2012, nr 15–16, poz. 198; por. **J. Piszczyk**, *Glosa do Uchwały SN z 14 lutego 2012 r.*, III UZP 4/11, *Studia Prawnoustrojowe* 2014/24, s. 319. Por. także: wyrok SA w Szczecinie z 1 kwietnia 2015 r., III AUa 580/14 LEX nr 1785903, dotyczący kursu z zakresu interpretacji wierszy.

¹⁴ Uchwała SN z 14 lutego 2012 r., III UZP 4/11, OSNP 2012, nr 15–16, poz. 198.

¹⁵ Zob. **D. Sokolowska**, *Prawo twórcy do wynagrodzenia*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2013, s. 168; **W. Lis**, *Podmiot praw do utworów tworzonych w ramach działalności naukowo-dydaktycznej*, w: **W. Lis**, **G. Tylec** (red.), *Działalność naukowo-dydaktyczna w świetle prawa autorskiego*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2015, s. 209.

wyraźnie określony obowiązek pracy twórczej czy wyróżnienie kategorii utworów. Sprecyzowanie obowiązków w zakresie pracy twórczej i jej wyników powinno mieć ewentualnie miejsce w umowie o pracę, opisie stanowiska pracy, aktach wewnętrzzakładowych, itd. Należy wyrazić aprobatę dla stwierdzenia z wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 4 września 2012 roku: „Dokonując oceny, czy mamy do czynienia utworem pracowniczym należy sięgać do celu umowy o pracę i zgodnego zamiaru stron [...] znaczenie mogą tu mieć także zwyczaje przyjęte w zakładzie oraz w obrębie danej grupy zawodowej”¹⁶.

Kształcenie i wychowywanie studentów (także nadzorowanie prac zaliczeniowych itp. pod względem merytorycznym i metodycznym – art. 111 p.o.s.w.) należy do obowiązków pracowników naukowo-dydaktycznych. Trafnie Grzegorz Tylec i Maria Późniak-Niedzielska wskazują, iż wytwory intelektu powstałe w procesie dydaktycznym (np. wykład, skrypt, podręcznik) mogą być utworami¹⁷. O uznaniu zajęć dydaktycznych (ćwiczenia, laboratoria, seminaria itd.) za twory w ujęciu pr. aut. nie może decydować organ zewnętrzny w stosunku do uczelni. To ona jest stroną umów obejmujących korzystanie z utworów i przeniesienie praw do nich.

Wyrazem twórczego i indywidualnego charakteru utworów dydaktycznych może być dobór, zestawienie lub układ treści, zróżnicowanie źródeł (materiałów) i pomocy dydaktycznych. W praktyce często powstają twory zależne, czyli opracowania utworów cudzych lub własnych. Jednakże sama idea, zamysł lub odkrycie (naukowe) z ochrony prawno-autorskiej są wyłączone. A zatem materiał naukowy przedstawiany przez nauczyciela akademickiego podczas zajęć, choćby zawierał odkrycia, teorie naukowe, metody badawcze itd. – nie nadaje tym zajęciom cech utworu. Utwór ma charakter „twórczy” dzięki oryginalności elementów formy jego wyrażenia i indywidualnego opracowania. Wykład (jako przykład utworu; zarówno jako czynność jednorazowa czy zamknięty cykl), będąc czynnością powtarzalną, niekoniecznie ma się charakteryzować „odmiennością za każdym wykonaniem”, lecz ma mieć twórczy i indywidualny charakter w ogóle, zważywszy wymogi dydaktyki w danej dziedzinie wiedzy.

Oryginalny charakter mogą mieć takie zajęcia dydaktyczne, w których twórczo zostały dobrane treści, źródła, materiały dydaktyczne; indywidualny charakter winien mieć układ treści, wiedza i umiejętności¹⁸. Nie treści, lecz forma wyrazu przesądza o nadaniu utworowi dydaktycznemu cech indywidualnej twórczości,

¹⁶ Sygn. III APa 7/12, SIP LEX nr 1217657.

¹⁷ **M. Późniak-Niedzielska, G. Tylec**, *op. cit.*, s. 36.

¹⁸ Odpowiednio do rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego (Dz.U. z 2011 r., nr 253, poz. 1520); por. też **A. Kraśniewski**, *Wymagania dla obszarów kształcenia*, w: **E. Chmielecka** (red.),

skutkującej ochroną prawn-autorską. Dotyczy to też programów zajęć, za które przysługuje honorarium, czy też wykonanych jako zadania ponadnormatywne (nadliczbowe)¹⁹.

Już sam fakt przeprowadzenia zajęć dydaktycznych może stanowić „formę” ustalenia utworu dydaktycznego. Możliwa jest wtedy jego percepcja, utrwalenie w notatkach, czy – z poszanowaniem praw osobistych twórcy – nagranie audio lub wideo. Jego niedokończenie lub niekompletność nie wpływa na ochronę prawn-autorską. Utworami mogą być też materiały towarzyszące tym zajęciom (np. skrypty, wydruki, rysunki itp. danego nauczyciela akademickiego).

3. Zakres uprawnień pracodawcy do utworów nauczycieli akademickich

Na podstawie art. 12 ust. 1 pr. aut. szkoła wyższa jako pracodawca nabywa z chwilą przyjęcia autorskie prawa majątkowe do utworu stworzonego przez nauczyciela akademickiego, w granicach wynikających ze stosunku pracy i zgodnego zamiaru stron. Jest to pochodne nabycie praw, z zastrzeżeniem pracowniczych programów komputerowych i utworów audiowizualnych, gdzie ma miejsce nabycie pierwotne²⁰.

Zgodnie z art. 14 ust. 1 pr. aut. instytucji naukowej, w tym szkole wyższej, przysługuje pierwszeństwo opublikowania utworu naukowego, stworzonego w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy²¹. Z kolei twórcy przysługuje prawo do wynagrodzenia. Ponadto uczelnia może bez odrębnego wynagrodzenia korzystać z utworu w sposób określony w art. 14 ust. 2 pr. aut., to jest z materiału naukowego zawartego w utworze i udostępniać ten utwór osobom trzecim, jeżeli to wynika z uzgodnionego przeznaczenia utworu lub zostało postanowione w umowie. Autorskie prawa majątkowe do pracowniczych utworów naukowych pozostają przy twórcy, z zastrzeżeniem wymienionych wyżej uprawnień instytucji naukowej. Uczelnia korzysta zresztą z utworu między innymi uwzględniając go w tzw. ocenie parametrycznej jednostki; może też na

Autonomia programowa uczelni. Ramy kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Warszawa 2011, s. 34.

¹⁹ Wyrok NSA z 1 lutego 2006 r., II FSK 236/05, CBOSA.

²⁰ Zob. **J. Barta, R. Markiewicz**, *Autorskie prawa majątkowe*, w: **J. Barta, M. Czajkowska-Dąbrowska, Z. Cwiakalski, R. Markiewicz, E. Traple**, *op. cit.*, s. 218; **A. Szewc**, *Dziela naukowe i ich status w prawie autorskim*, Państwo i Prawo 1997/10, s. 26 i nn.

²¹ **J. Chaciński**, *O niektórych zagadnieniach dotyczących kształtowania treści umowy o pracę*, Przegląd Sądowy 2008/11–12, s. 116; **A. Bigaj**, *Granice swobody umów w kontekście umownego stosunku pracy*, Palestra 2013/11–12, s. 128.

przykład materiał zawarty w utworze udostępniać studentom poprzez platformę e-learningową lub innym nauczycielom²².

W praktyce uczelnie ukształtowały się w zakresie praw autorskich i polityki publikacyjnej trzy typowe modele: zamknięty, otwarty i półotwarty²³. W modelu zamkniętym (najczęściej na politechnikach) uczelnia zastrzega sobie korzystanie z prawa pierwszeństwa publikacji utworów naukowych. Pracownicy są obowiązani zgłaszać utwory, aby umożliwić uczelni złożenie oświadczenia o ich przyjęciu i w konsekwencji nabycie autorskich praw majątkowych.

W modelu otwartym uczelnia zrzeka się lub deklaruje niewykonywanie prawa pierwszeństwa publikacji, dając pracownikom swobodę wyboru miejsca i formy publikacji utworów. Niejednokrotnie wskazuje się na obowiązek afiliacji i poszanowania dla *know-how* uczelni. W modelu pośrednim uczelnie nie rezygnują z prawa pierwszeństwa publikacji, ale na przykład ograniczają je do monografii albo podręcznika. Z reguły istnieje tu obowiązek zgłaszania utworów o potencjale komercyjnym (programy komputerowe, utwory audiowizualne, bazy danych).

4. Źródło przychodów nauczycieli akademickich i koszty ich uzyskania w podatku dochodowym

Wynagrodzenie nauczycieli akademickich ze stosunku pracy jest jednym ze źródeł przychodów w konstrukcji podatku dochodowego od osób fizycznych²⁴. Wyróżnienie honorarium za korzystanie przez twórców z praw autorskich lub rozporządzenie nimi nadaje takim przychodom charakter źródła przychodów z praw majątkowych²⁵. W praktyce takie honorarium może stanowić przeważającą część wynagrodzenia nauczycieli akademickich.

Zgodnie z art. 22 ust. 9 pkt 3 – ust. 10a u.p.d.o.f. z korzystania z praw autorskich przez twórców oraz z praw pokrewnych przez artystów wykonawców, w rozumieniu odrębnych przepisów, lub rozporządzania przez nich tymi prawami,

²² M. Trzebiatowski, *Metody nauczania typu e-learning a prawo autorskie zagadnienia podstawowe*, w: W. Lis, G. Tylec (red.), *op. cit.*, s. 209.

²³ P. Stec, *op. cit.*, s. 51.

²⁴ Art. 10 ust. 1 i art. 12 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. z 2012 r., poz. 361 t.j. ze zm.); dalej: u.p.d.o.f.

²⁵ Art. 18 u.p.d.o.f.: „Za przychód z praw majątkowych uważa się w szczególności przychody z praw autorskich i praw pokrewnych w rozumieniu odrębnych przepisów, praw do projektów wynalazczych, praw do topografii układów scalonych, znaków towarowych i wzorów zdobniczych, w tym również z odpłatnego zbycia tych praw”.

koszty uzyskania określa się w wysokości 50% uzyskanego przychodu (pomniejszonego o potrącone przez płatnika w danym miesiącu składki na ubezpieczenie emerytalne i rentowe oraz na ubezpieczenie chorobowe). W roku podatkowym łączne koszty uzyskania przychodów wedle art. 22 ust. 9 pkt 1–3 u.p.d.o.f. nie mogą przekroczyć ½ kwoty stanowiącej górną granicę pierwszego przedziału skali podatkowej, o której mowa w art. 27 ust. 1 tej ustawy (aktualnie: 85 528 zł²⁶). Jeżeli podatnik udowodni, że koszty uzyskania przychodów były wyższe niż wynikające z tej 50% normy, to przyjmuje się je w wysokości kosztów faktycznie poniesionych. Ponadto, art. 32 ust. 7 u.p.d.o.f. stanowi, że zakład pracy przy obliczaniu zaliczki na podatek nie stosuje kosztów uzyskania określonych w art. 22 ust. 9 pkt 1–3, począwszy od miesiąca następującego po miesiącu, w którym pracownik złoży płatnikowi pisemne oświadczenie o rezygnacji z ich stosowania. Oświadczenie to składa się odrębnie dla każdego roku podatkowego.

Honorarium przysługuje za korzystanie z praw autorskich do utworu lub rozporządzanie nimi, za udzielenie licencji lub inną formę eksploatacji. Do części wynagrodzenia niezwiązanej z korzystaniem z autorskich praw majątkowych albo rozporządzaniem nimi nie stosuje się 50% kosztów uzyskania przychodów, lecz przewidziane ogólnie dla przychodów ze stosunku pracy²⁷. Dla stosowania tych 50% kosztów niezbędne jest zatem ustalenie części wynagrodzenia będącego honorarium autorskim pracowników-twórców (także w zw. z art. 44, 47 i 48 ust. 1 pr. aut.)²⁸.

Jeśli majątkowe prawa autorskie do utworu zostają przeniesione na uczelnię (pracodawcę), to stosuje ona jako płatnik²⁹ podatku dochodowego od osób fizycznych koszty uzyskania w wysokości 50% przychodu. Jeśli te prawa zostają przeniesione na inny podmiot, który wypłaca z tego tytułu wynagrodzenie, to odpowiednio jego rolą jest odliczanie takich kosztów uzyskania przychodów przy poborze zaliczki na podatek dochodowy.

Wyróżnienie honorarium autorskiego w wynagrodzeniu nauczycieli akademickich jest kwestią o tyle złożoną, że brak w tym zakresie szczególnych unor-

²⁶ Stan na: 26.10.2016 r.

²⁷ Por. art. 22 ust. 2 i ust. 11 i 13 u.p.d.o.f. Jeżeli przychody powstają nie ze stosunku pracy, lecz umowy o dzieło albo zlecenia, to stosuje się koszty uzyskania z art. 22 ust. 9 pkt 4 i 5 u.p.d.o.f. Por. także: **A. Nowicka**, *Umowa o dokonanie projektu wynalazczego*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 1989, s. 24 i nn. i cyt. tam literatura; **T. Targosz, K. Włodarska-Dziurzyńska**, *Umowy przenoszące autorskie prawa majątkowe*, LEX/el 2010, rozdział III pkt 9.

²⁸ Por. np. wyroki NSA: z 11 marca 2015 r., II FSK 459/13; z 10 listopada 2015 r., II FSK 2275/13; z 29 kwietnia 2011 r., II FSK 2217/09; z 7 marca 2013 r., II FSK 1378/11, CBOSA.

²⁹ Por. art. 31–32 u.p.d.o.f. oraz art. 26 i art. 30 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz.U. z 2015 r., poz. 613 t.j. ze zm.).

mowań³⁰. Senaty uczelni (bądź rektorzy) ustalają ramowe zasady stosowania do tego honorarium 50% kosztów uzyskania przychodów.

Przykładowo, wynagrodzenie zasadnicze pracownika naukowo-dydaktycznego na jednym z uniwersytetów składa się z: „a) kwoty do 25% wynagrodzenia zasadniczego – z tytułu chronionych prawem autorskim wyników badań naukowych niezbędnych do prowadzenia procesu dydaktycznego; b) do 65% wynagrodzenia zasadniczego – za prowadzenie wykładów i innych zajęć dydaktycznych chronionych prawem autorskim; c) pozostałej części wynagrodzenia za pracę naukową, dydaktyczną i organizacyjną, nieobjętej taką ochroną”³¹. Dla pracowników naukowych do 90% wynagrodzenia zasadniczego związane z utworami, a dla pracowników dydaktycznych – 65%. Dla porównania, inny model obowiązuje w pewnej uczelni artystycznej. Zróznicowanie honorarium z tytułu korzystania z praw autorskich uzależniono od zajmowanego stanowiska i tytułu lub stopnia naukowego. I tak na przykład u profesora lub adiunkta ze stopniem doktora habilitowanego honorarium autorskie to 90% wynagrodzenia zasadniczego, u adiunkta lub asystenta posiadającego stopień doktora – 80%, a asystenta – magistra – 70%³². W innych uczelniach powyższe modele są

³⁰ Por. rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 11 grudnia 2013 r. w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w uczelni publicznej (Dz.U. z 2013 r. poz. 1571) oraz art. 29, art. 77–3, art. 78 ustawy z 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2014 r., poz. 502 t.j. ze zm.). WSA w Kielcach w wyroku z 4 września 2014 r., I SA/Ke 411/14, CBOSA, stwierdził, iż art. 22 ust. 9 pkt 3 u.p.d.o.f. nie będzie miał zastosowania tylko wtedy, gdy nie jest możliwe ustalenie, jaka część wynagrodzenia pracownika dotyczy wynagrodzenia za pracę o charakterze twórczym lub za rozporządzenie przez twórcę majątkowymi prawami autorskimi.

³¹ Uchwała nr 69 Senatu Uniwersytetu Śląskiego z 7 grudnia 2010 r. w sprawie wynagrodzenia zasadniczego z tytułu korzystania przez nauczycieli akademickich z praw autorskich przy wykonywaniu obowiązków obejmujących prowadzenie badań naukowych i zajęć dydaktycznych w ramach stosunku pracy. Źródło: <http://bip.us.edu.pl/sites/bip.us.edu.pl/files/uchw201069.pdf>; stan na: 27.10.2016 r.

³² Uchwała nr 174/2013 Senatu Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku z 26 czerwca 2013 r. w sprawie 50% kosztów uzyskania przychodu ze stosunku pracy pracowników Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku. Podobny model stosuje Politechnika Krakowska z podziałem: 90% u pracowników samodzielnych, 77% ze stopniem doktora, 64% u asystentów, przy określonych procentowo relacjach między obowiązkami badawczymi, dydaktycznymi i organizacyjnymi. Por. szerzej: uchwała Senatu Politechniki Krakowskiej z 15 kwietnia 2011 r., nr 29/f/04/2011, w sprawie ustalenia ogólnego zakresu obowiązków nauczycieli akademickich i stosowania 50% kosztów uzyskania przychodu ze stosunku pracy pracowników PK. Źródło: <http://bip.asp.gda.pl/index.php?app=uchwaly&nid=516&y=2013&which=Senatu&q=uchwa%C5%82a+nr+174%2F2013> oraz <http://bip.pk.edu.pl/index.php?wyr=uchwa%C5%82a%20Senatu%20Politechniki%20K&ver=0&dok=1094>; stan na: 27.10.2016 r.

dość zbliżone, a największe zróżnicowanie dotyczy wielkości udziału honorarium w wynagrodzeniu za pracę naukową oraz dydaktykę.

Powyższe, przykładowe normy tylko w przybliżeniu odpowiadają faktycznym rezultatom twórczości pracowników; zwykle te 50% koszty uzyskania przychodów są uwzględniane zarówno w przypadku pracowników przenoszących autorskie prawa majątkowe do utworów jak i tych, którzy rozporządzają prawami autorskimi (głównie publikacje) na rzecz innych podmiotów. Pracodawca uwzględnia zatem takie koszty uzyskania przychodów właściwie za sam nakład pracy, aczkolwiek różnicuje się w praktyce udział odpowiednich rodzajów utworów w honorarium. Także przejściowy brak wyników badań naukowych, prac rozwojowych czy postępów w twórczości naukowej lub artystycznej nie wyklucza stosowania 50% kosztów uzyskania przychodów z art. 22 ust. 9 pkt 3 u.p.d.o.f.

5. Podsumowanie

Korzystanie z praw autorskich lub rozporządzanie nimi może nastąpić w ramach stosunku pracy. Niezbędne jest wtedy ustalenie w wynagrodzeniu pracownika części stanowiącej honorarium autorskie i zastosowanie do niej 50% kosztów uzyskania przychodów w związku z opodatkowaniem jego dochodów. Do pozostałej części wynagrodzenia pracodawca stosuje koszty uzyskania unormowane dla przychodów ze stosunku pracy (art. 22 ust. 2 oraz 11–12 u.p.d.o.f.).

W praktyce ukształtował się obowiązek przedkładania uczelniom przez nauczycieli akademickich tzw. ewidencji prac twórczych. Taki dokument pozwala podatnikowi jak i płatnikowi wykazywać związek 50% kosztów z przychodami z praw autorskich. Nie chodzi przy tym o ewidencjonowanie czasu pracy poświęconego dydaktyce czy innym utworom³³, lecz o wykaz utworów, których dotyczą wskazane koszty uzyskania przychodów³⁴.

Zasady określania wielkości honorarium autorskiego za przeniesienie na uczelnię praw autorskich do utworów naukowych i dydaktycznych pozostają w gestii szkół wyższych jako pracodawców; znajduje to wyraz w ich wewnętrz-

³³ W wyroku z 12 marca 2010 r., II FSK 1791/08, LEX nr 595971, NSA podkreślił, że cechą pracy twórczej jest niepewność co do rezultatu, więc poświęcony na nią czas nie świadczy o uzyskaniu efektów w postaci utworu.

³⁴ Por. wyroki: WSA we Wrocławiu z 29 stycznia 2015 r., I SA/Wr 2331/14; WSA w Łodzi z 10 grudnia 2014 r., I SA/Łd 928/14; WSA w Rzeszowie z 6 listopada 2012 r., I SA/Rz 815/12; por. także cyt. wyżej wyrok NSA o sygn. II FSK 1791/08 i wyrok NSA z 4 lutego 2009 r., II FSK 1788/09, CBOSA.

nych unormowaniach. Ustalenie takiego honorarium jest podstawą do stosowania 50% kosztów uzyskania przychodów przewidzianych w ustawie o podatku dochodowym od osób fizycznych.

Powstanie utworu nakłada na pracodawcę obowiązki właściwej jego kwalifikacji prawnoautorskiej oraz stosowania przewidzianych w ustawie podatkowej kosztów uzyskania przychodów. Wydaje się, że to wymogi ustawy o podatku dochodowym w zakresie kosztów uzyskania przychodów z tytułu korzystania z praw autorskich w dużej mierze wpływają na złożoną kwalifikację utworów nauczycieli akademickich; dotyczy to zwłaszcza utworów dydaktycznych³⁵.

Bibliografia

- Bakalarz Tomasz**, *Twórczość pracowników naukowych. Regulacja prawna*, Difin, Warszawa 2015.
- Barta Janusz, Czajkowska-Dąbrowska Monika, Ćwiakalski Zbigniew, Markiewicz Ryszard, Traple Eżbieta**, *Komentarz do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, Wolters Kluwer, Warszawa 1995.
- Bigaj Andrzej**, *Granice swobody umów w kontekście umownego stosunku pracy*, *Palestra* 2013/11–12, s. 128–136.
- Chaciński Jacek**, *O niektórych zagadnieniach dotyczących kształtowania treści umowy o pracę*, *Przełęcz Sądowy* 2008/11–12, s. 116–122.
- Chobot Andrzej**, *Regulacja prawna twórczej pracy badawczej w stosunkach pracy*, PWN, Warszawa 1975.
- Ferenc-Szydelko Ewa** (red.), *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2014.
- Izdebski Hubert, Zieliński Jan**, *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015.
- Kraśniewski Andrzej**, *Wymagania dla obszarów kształcenia*, w: Ewa Chmielecka (red.), *Autonomia programowa uczelni. Ramy kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego*, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Warszawa 2011, s. 22–91.
- Lekston Mariusz**, *Ciężkie naruszenie podstawowych obowiązków pracowniczych jako przyczyna rozwiązania stosunku pracy z nauczycielem akademickim*, *Studia z zakresu prawa pracy i polityki społecznej* 2012/1, s. 313–333.
- Lis Wojciech, Tylec Grzegorz** (red.), *Działalność naukowo-dydaktyczna w świetle prawa autorskiego*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2015.
- Markiewicz Ryszard**, *Ochrona prac naukowych*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej* 1990/55, s. 5–173.
- Markiewicz Ryszard**, *Zabawy z prawem autorskim*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015.
- Nowicka Aurelia**, *Uprawnienia instytucji naukowych*, w: Janusz Barta (red.), *System prawa prywatnego*, t. 13, *Prawo autorskie*, C.H. Beck, Warszawa 2013, s. 106–121.

³⁵ Por. Wyrok SN z 10 maja 2016 r., II UK 217/15, LEX nr 2056874, w którym zakwalifikowano wykład jako utwór mogący być przedmiotem świadczenia w umowie o dzieło.

- Nowicka Aurelia**, *Umowa o dokonanie projektu wynalazczego*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 1989.
- Piszczyk Jan**, Głosa do Uchwały SN z 14 lutego 2012 r., III UZP 4/11, *Studia Prawnoustrojowe* 2014/24, s. 319–324.
- Późniak-Niedzielska Maria**, **Tylec Grzegorz**, *Działalność naukowo-dydaktyczna na wyższej uczelni w świetle prawa autorskiego*, *Państwo i Prawo* 2009/5, s. 33–48.
- Sanetra Walerian**, **Wierzbowski Marek** (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013.
- Sokołowska Dorota**, *Prawo twórcy do wynagrodzenia*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2013.
- Sokołowska Dorota**, *Pojęcie i postacie utworu naukowego w świetle prawa autorskiego*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 2015/2, s. 75–89.
- Stec Piotr**, *Uczelnia jako podmiot praw na dobrach niematerialnych*, *Państwo i Prawo* 2008/1, s. 46–59.
- Szewc Andrzej**, *Dzieła naukowe i ich status w prawie autorskim*, *Państwo i Prawo* 1997/10, s. 23–31.
- Targosz Tomasz**, **Włodarska-Dziurzyńska Karolina**, *Umowy przenoszące autorskie prawa majątkowe*, LEX/el 2010.

Janusz ORŁOWSKI
Marek SALAMONOWICZ

ACADEMIC TEACHERS' REVENUES FROM TRANSFER AND EXPLOITATION OF COPYRIGHTS AND ITS TAXATION

(Summary)

A significant part of academic teachers remuneration is a honorarium for the transfer or other forms of exploitation by the university of copyrights to works-for-hire. While the scientific works are explicitly mentioned in the Copyright Act, the legal qualification of didactic activities is complex. These creations can also be works protected by copyrights when they are creative and have individual character. For the use or sale of copyrights author is entitled to a honorarium, but the need for its specification in academic teachers' remuneration is mainly justified by the personal income tax provisions. For this kind of revenue the increased 50% rate of deductible income costs is applicable. The material present variety approaches of universities in regulating honorarium. It shows the different models of implementation (open, closed and indirect) in exercise of the powers of universities in relation to academic teachers' works, including scientific works.

Keywords: academics; work-for-hire; copyright protection; income from copyrights; personal income tax; deductible expenses